

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2020. május – XIX. évfolyam 5. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Ugocsa
non coronat 2
Szutrély Péter jegyzete

A pillanat határai 8
*Beszélgetés 1992-ben
Kárpáti Kamillal*

Kávét
vendégségben 10
Radnai István novellája

A kőszívűség
világnapja 12
*Juhász Zsuzsanna
novellája*

Emese álma 14
Csiba Zsolt dolgozata

Álomajtó 20
*Devecsery László
Weöres Sándor egyszavas,
egysoros verseiről*

A lélek nyomában 24
*Varga Domokos György
készülő kettőskönyvéből*

KORONAVÍRUS
Orosz István grafikája

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

A lélek nyomában

(harmadik rész)

Második lélekszint: ösztönös ÉN

Tekintsük az élővilág második szintű lelki minőségének azt az adottságot, amelynek segítségével az egyéni vonásokra és törekvésekre szert tevő állati és emberi egyedek képesek egymásra hangolódni, együttműködni, egymás iránt rokonszenvet vagy ellenszenvet érezni és kifejezni. *(Vegyük észre: ehhez a lelki színthez még nem társul olyan szellemi képesség, amely elvont fogalomalkotáshoz, elméletek gyártásához, eszmék megfogalmazásához, saját igazság- és valóságkép rögzítéséhez vezethetne.)*

Ennél a szintnél megszűnik a kémiai, biológiai parancsok egyeduralma. Az ennek következtében szóródást mutató egyéni viselkedéseket, ahol ez szükséges (a kisebb családoktól a hierarchikus állattársadalmakig), közös lelki nyelv hangolja össze.

Tekintettel arra, hogy az egymás iránti rokonszenven csak fajon belül mutatkozhat meg, hanem egymástól távol álló, sőt egymással ellenséges fajok egyes egyedei között is, ezért lássuk be: a szóban forgó közös lelki nyelv csakis közös forrásból eredhet...

Kitérő: A pecásba „szerelmes” hal

Filmfelvétel örökítette meg egy szabadvízi kis hal és egy öreg horgász szokatlan viselkedését: az elengedett hal minduntalan visszaúszott az ember vízbe mártott markába. A pecás a hüvelykujjával simogatta, s közben duruzsoló hangon, gyengéden becézgette: „jó fiú, jó fiú!”. A hal ki-kisiklott a kedveskedő szorításból (maroklelésből), tett egy kurta kört, aztán visszatért egy újabb ölelésre, cirógatásra.

Halacskáknak ez az erőteljes vonzódása egy számára veszélyes faj egyede iránt nem magyarázható azzal, hogy ez a túlradó szeretetigénye túlélési előnyt jelentene, akár neki, akár fajtársai számára. Sem horogra nem akadnak kevésbé tőle, sem több életképes utódjuk nem lesz tőle. Így aztán a fajon belül nem is fognak jobban elszaporodni, túlsúlyra jutni azok a ritka egyedek, amelyek (eddig nem boncolgatott oknál fogva) magukban hordozzák egy idegen lényhez (történetesen egy emberhez) való vonzódás képességét, illetőleg tulajdonságát. (De ne zárjuk ki annak a lehetőségét se, hogy sokkal több egyed, vagy akár mindegyik is magában hordozza a szóban forgó képességet, ill. tulajdonságot, és csak az fordul elő nagyon ritkán, hogy szerephez jusson, aktivizálódjon.)

A biológia tudománya jól ismeri a bevésődés jelenségét: akit a kikelt madárfiókák először meglátnak, azt tekintik anyjuknak. (Ha a kikelt kacsacsibék először történetesen Konrad Lorenz állattudóst látták meg, akkor egytől egyig mind őtá-

na totyogott.) De ez fordítva is igaz: az énekesmadarak is sajátjuknak hiszik a fészükbe csempészett idegen tojást, hiába üt el méretre is, színre is az övéiktől. A kikelt kakukkfióka pedig méginkább elüt a saját fiókáktól, mostohaszülei mégis bőszen táplálják a természetes idegent, holott ez nem áttal a vendéglátásért azzal fizetni, hogy az édesfiókákat módszeresen kitúrja, kiszórja maga mellől. *(Természetesen nem az észére vagy a szívére hallgatva, hanem az ösztöneire: a génjeibe kódolt ősinformációkra, biológiai parancsra.)*

Nos, szabadvízi halunk és a pecás ember között nyilván nem jöhetett létre valamiféle születés körüli bevésődés, halunk erős vonzódása emberünk iránt tehát nem magyarázható meg ezzel a természetes és logikus ösztönnel. *(Az emberi egyed erős vonzalmának – e vonzalom okának, gyökerének – boncolgatása pedig más lapra tartozik.)*

Kutakodjunk tovább!

Nemcsak a tudomány, hanem a mindennapi tapasztalat is jól ismeri azt a jelenséget, hogy nem természetes (vagyis ember alakította) körülmények között ellenséges fajok egyedei is képesek mély barátságot kötni, nagyon erős érdeklődést és vonzalmat mutatni egymás iránt, teljesen háttérbe szorítva ösztönös féltrejelüket vagy gyilkos hajlamaikat. Szintén filmfelvétel tanúskodik arról, hogy egy háziasított orvos galamb sehogy sem bír magával, és mindent elkövet, hogy a mellette békésen szunyókáló (azaz „lustálkodó”) házi macskát bosszantsa, felingerelje, álmából felverje. Erőteljesen és kitarótan csipkedi, a szőrét huzigálja, s mikor a macska veszedelmes mancsa álmában oda-odakap, ő félreugrik, majd ott folytatja a bosszantást, ahol abbahagyta.

Természetes körülmények között elképzelhetetlen, hogy

egy galamb ezt merészelje tenni egy nálánál legalább ötször nagyobb, hűsevő ragadozóval, vagyis természetes ellenségével; s ugyancsak elképzelhetetlen, hogy a hűsevő ragadozó pedig ne próbálja meg tüstént nyakon ragadni s megfojtani nyughatatlan háborgatóját. Csakhogy a közös életterben békésen folydogáló közös élet, amely nem kényszerít örökös táplálék-szerzésre és túlélési versengésre, képes elaltatni, kioltani a legősibb ösztönöket is.

Találó kifejezése a magyar nyelvnek a rokonszenv és ellenszenv. Az összes állati közösségre jellemző, hogy a „rokonságba” tartozók iránt ösztönösen nagyobb bizalmat éreznek, mint az idegenek iránt. A hangyák azonnal támadólag lépnek fel a rokonságukba nem tartozó hangyafajok egyedeivel szemben, vagyis ellenszenvvel viseltetnek irántuk. Azoknak a fajoknak az egyedeit viszont rokonszenvvel, azaz békésen fogadják, amelyek a közös származásra utaló (vagyis a közös családra jellemző) ősi illatot árasztják magukból.

A közös életterben folydogáló közös élet az ösztönös rokonszenveket és ellenszenveket képes gyengíteni, kikapcsolni, sőt, nem egyszer visszajára fordítani. Ahol a létfenntartást és fajfenntartást szolgáló ösztönök háttérbe szorulhatnak, ott egyéb célokat szolgáló ösztönök és tulajdonságok is szerephez juthatnak. Feltéve, hogy ehhez rendelkezésre állnak a szükséges ősinformációk.

Próbáljuk megérteni: vajon mi készíti a galambot a macska bosszantására, ingerlésére, felköltésére? Nincs okunk azt feltételezni, hogy ennek egészen más magyarázata lehet, mint amikor mi csináltuk vagy csináljuk ugyanezt életünk során, akár egy állattal (házi kedvencel), akár egy másik emberrel. Csak néhány lehetőség saját emlékeim alapján: unaloműzés, izgalmi állapot előidézése, kíváncsiság kielégítése, bátorságpróba, a másik figyelmének magunkra vonása, játékos viháncolás, vetélkedés, kapcsolaterősítés...

Alaposan végiggondolva őket, mindegyikre az a jellemző, hogy a nyughatatlan lény öntudatlanul is középpontba akar kerülni. Érezni akarja, hogy valami izgalmas történik: vele és általa. Szinte kihívja maga ellen a sorsot: hiszen amikor bosszantunk valakit, akkor értelemszerűen a bosszúságot, az ingerültséget növeljük benne, s ő egy idő után nyilvánvalóan késztetést fog érezni arra, hogy a kellemetlen inger forrását felszámolja, cselekvésképtelenné tegye. Ámde mi – akár az emberfia, akár az örvös galamb – mégsem szeretnénk abba hagyni a bosszantást. Kíváncsian lessük s izgatottan várjuk a másik reakcióit: mikor ocsúdik, nem készül-e ellentámadásra, hogyan kéne kivédeni? Élvezzük, hogy milyen bátrak, merészek, ügyesek vagyunk. Élvezzük, hogy csak sikerült magunkra vonni egy álomittas teremtmény, egy lustálkodó lény figyelmét. S valamiképp azt is érezzük, hogy akár jól is elsülhet a játékos kötekedés: a hirtelen támadó bosszúságot egy még erősebb kötődés, egy még jobban elmélyülő barátság is követheti. S ez ismét csak az ÉN-érzetünket, a saját jelentőségünket erősíti, anélkül hogy ez egyetlen pillanatig is tudatosulna akár az örvös galambban, akár mibennünk.

Ahhoz azonban, hogy valóban ez játszódhasson le bennünk, egyéniséggé kell válnunk, egyéni vonásokat, tulajdonságokat kell birtokolnunk, s nem is csak nekünk, hanem az örvös galambnak is. El kell válnia az ÉN-nek a MI-től, az egyéni létnek a közösségi létől, az egyéni törekvéseknek a közösségi törekvésektől. Nincsen feltétel nélkül teljesítendő biológiai, kémiai parancs arra, hogy abban az esetben, ha egy macska elszun-

dítana egy örvös galamb mellett, akkor ez utóbbinak mindenképp neki kell állnia bosszantani a másikat, a másiknak meg mindenképpen el kell tűrnie. Ahhoz, hogy mégis ez következék be, ösztönösen érteniük, értelmezniük kell a másik viselkedését...

Ha találkozunk egy vadidegennel, aki egy általunk egyáltalán nem ismert nyelven kezd el beszélni hozzánk, egy kukkot sem fogunk érteni belőle. Ám a viselkedéséből annyit rögtön meg fogunk tudni érteni, hogy inkább ellenséges vagy inkább barátságos hozzánk; inkább a vesztünket akarja, vagy inkább a javunkat; támadni akar vagy játszani; gyanakvással, vagy inkább bizalommal érdemes fogadni a közeledését. Ha az idegen a saját, számunkra ismeretlen szavaival, fogalmaival közöl valamit, a tartalmát, mondanivalóját csakis akkor érthetjük meg, ha megismerjük, megtanuljuk a nyelvét. A galambnak azonban nem kellett megtanulnia macskául, a macskának sem galambul, e két nagyon távoli faj e két egyede mégis képes volt megérteni egymást. Ez azonban csak úgy képzelhető el, ha mindketten eleve birtokában vannak egy

...ellenséges fajok egyedei is képesek mély barátságot kötni, nagyon erős érdeklődést és vonzalmat mutatni egymás iránt...

olyan közös nyelvnek, amely kívül esik a tudatos tudat tartományán, s született adottságaikhoz és lehetőségeikhez tartozik. Ezt a közös adottságot nevezzük lelki nyelvnek.

Néhány főbb jellemzője, amely segít megérteni a szerelmes hal és az öreg pecás jelenségét:

– Lelki nyelvet olyan élőlények használhatnak, amelyek a második szintű léleknek is birtokában vannak.

– E körön belül a lelki nyelv kölcsönös megértésének alapja az azonos ősinformáció (szaporítósejtekbe oltott isteni Ige), amely megszünteti a kizárólagos anyagi (biológia-kémiai) parancsuralmi rendszert, s a tömegszerűséggel szemben teret enged az egyediségnek, vagyis az egyéniség (ÉN) kialakulásának, a fajra jellemző tulajdonságok egyedi szóródásának.

– A lelki nyelv használata, illetve ennek képessége nagy szóródást mutat az egyes fajok között, de úgyszintén az egyes fajokon belül, sőt még az egyes egyedek életszakaszain belül is.

(A dingo kutyára mint fajra erősen jellemző a vadság, bizalmatlanság, öntörvényűség; az embernek soha nem is sikerült háziasítania. Ezzel szemben a mai kutyák ősenek, a farkasnak akadtak olyan egyedei – egyéniségei –, amelyek kedvező adottságuk révén sikeresen megtalálták a közös lelki nyelvet az emberrel: ébredt bennük annyi személyes bizalom és kíváncsiság, vagy támadt annyi merészség és kalandvágy, hogy ez sikeresen elnyomta az ösztönös gyanakvásukat, ellenszenvüket, elfogadta az odavetett koncot, s végül még azt is megengedte, hogy a másik – egy született ellenség – megérintse...

Az ember a tudatos ÉN-jével arra is felfigyelhetett, hogy a fiatal kölykökben mindig nagyobb az iránta való bizalom és kisebb a vele szembeni gyanakvás, félelem, mint a felnőtt példányokban. Igyekezett még kölyökkorukban magához édesgetni a farkas csemetéket.

A farkas háziasítása, a kutya mint állatfaj kinevelése, kitevnyesztése pedig az által következett be, hogy az ember a neki leginkább megfelelő tulajdonságú kölyköket, fiatal egye-

deket tartotta maga mellett, így vele egy közösségben azok szaporodhattak, amelyekkel leginkább megtalálta a közös lelki nyelvet.)

– Nincs szoros összefüggés a lelki nyelvi képesség és a szellemi képesség között. Szellemileg korlátozottabb egyedek gyakran könnyebben rá tudnak hangolódni másokra, lelkileg erősebb köteleket képesek kialakítani, mint a szellemileg magasabb szinten állók. (A pszichológusok meg is különböztetik egymástól az „értelmi” és „érzelmi” intelligenciát, s kimutatták, hogy az utóbbi inkább garantálja a társadalomba való sikeres beilleszkedést és az egyéni boldogságot...)

...a lelki nyelv kölcsönös megértésének alapja az azonos ősinformáció, a szaporítósejtekbe oltott isteni Ige...

– Másfelől viszont már most, jó előre leszögezhetjük: ha a magasabb szellemi képesség lelki érzékenységgel (együttérző és beleérző képességgel, erősebb szeretetigénnyel) párosul, akkor ez a mások iránti tudatos nyitottságot erősítheti, s a lelki nyelv elmélyültebb érvényesülését, a felek mélyebb lelki kapcsolatát segítheti elő.

Mindezek ismeretében visszatérhetünk kis halunkhoz.

Azt, hogy a halaknak van egyéniségük (személyiségük), mára kutatások, kísérletek is bizonyították. Például egy „vérszomjas” kócsag modelljének közeledtére a vizsgált szivárványos guppik némelyike megpróbált elbújni, mások menekülésre fogták, egy részük azonban megpróbálta felderíteni a helyzetet, felmérni (érezkenni) a veszély nagyságát, jellegét. Bár fenyegetőbb veszély esetén minden hal óvatosabban viselkedett, a megfigyelt különbségeik ekkor is megmutatkoztak.

Kis halunknak is tehát természetesen van egyénisége (személyisége), ösztönös ÉN-je. Saját pecás élményeink alapján azonban inkább arról számolhatunk be, hogy amint a folyóparthoz érünk, a halak azonnal szétrebbennek, semhogy oda-sereglenének hozzánk. Ha viszont egy városi park mesterséges

tavában nyugodt mozdulatokkal etetjük őket, azt szívesen veszik. Megfogni azonban nem hagyják magukat, ebbéli kísérletünkre rögtön elillannak. Csakhogy az öröklött általános tulajdonságok egyedi szóródása megengedi, hogy hébe-hóba akadjon egy-egy olyan egyed, amelynek társainál jóval nagyobb akár a kíváncsisága, akár a szeretetigénye, akár a bátorsága. Kis halunk előbb talán csak biztonságos távolságból figyelte a vadidegent, mígnem az is észrevette a különösen viselkedő, kíváncsi teremtményt. Duruzsoló hangján szólongatni kezdte. Lágyan belelógatta kezét a vízbe. A hal meg egyre közelebb úszott. A pecás először csak finoman megérintette az ujjá begyével. Aztán ujjait óvatosan köréje fonta, kedvesen megcirógatta. Kutatók kimutatták, hogy amikor kutya és szeretett gazdája – de azt is írhattam volna: gazdi és szeretett kutyája – egy légtérben vannak és figyelnek egymásra, mindkettejükben megnő az oxitocin mennyisége, vagyis azé a vegyületé, amelyet szokás szeretethormonnak is nevezni. Nincs okunk azt feltételezni, hogy a szeretet teljesen hiányzik a halak lelki nyelvéből. Márpedig ha kicsit is előfordul bennük, akkor számolhatunk azzal, hogy bár ritkán, de mégis megeshet, hogy egy kis vadvízi hal legyőzi ösztönös félelmét, ellen-szenvét (pontosabban: a kíváncsisága, szeretetigénye maga alá gyűri természetes védekező ösztöneit), s barátságot köt egy emberrel. Lelkük összeér, összefonódik. Közös ősi forrásból származó lelki nyelvükön képesek eltársalogni egymással; ha nem is szót, de lelket érteni egymással. Még azt sem zárhatjuk ki, hogy egy így szövődött különös barátság nyomán született meg a csodatevő aranyhal közismert meséje...

Az ösztönös ÉN és a hozzá tartozó lelki szint megteremtésével Isten megtapasztalhatta: mi a legtöbb, ami kihozható olyan élőlényekből (állatfajokból), amelyek egyedeinek már van egyéniségük (személyiségük), nincs azonban olyan szellemi képességük, amellyel a külvilágot tudatosan, előre megfontoltan a maguk egyéniségéhez (ÉN-jükhöz, lelkükhöz, belső világképükhöz) igazíthatnák.

Részlet Varga Domokos György: *Isten logikája – Az Élet logikája című kettőskönyvből. Következik: A lélek nyomában (IV.)*

Rainer Maria Rilke

Éji ég és csillaghullás

Az égbolt: tűz-csodákkal tündökölve,
egy világ, túl földi mértékeken.
Túl közel van, hogy elforduljunk tőle,
s túl messze ahhoz, hogy átfogja szem.

Egy csillag hull! Vele mindünk reménye
magasságból a mélységbe ível:
mi kezdődött el és minek lesz vége?
mi a bűnünk? s megbocsátást mi nyer?

KERÉK IMRE fordítása

Éji ég és csillaghullás

Fölöttünk nagy fenség a menny, mindenütt
terekkel terhes, pompával teli.
Túl távol, hogy parancsát mind kövessük.
S hogy tagadjuk, ahhoz meg közeli.

Vágyunkat követjük esdő szemünkkel
végig csak e lehulló csillagon:
Mi vette kezdetét s vajon mi tűnt el?
Mit vétettünk? S miért ez igazalom?

NÉMETH ISTVÁN PÉTER fordítása